

ZAMONAVIY MAKTAB BOSHQARUVIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Xaytimmetova Elmira Poxriddin qizi

28—maktab o'qituvchisi

ilmiraxaytimmetova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13912880>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01- Oktyabr 2024 yil

Ma'qullandi: 05- Oktyabr 2024 yil

Nashr qilindi: 10- Oktyabr 2024 yil

KEY WORDS

Maktab boshqaruvi, menejment, innovatsion faoliyat, rahbarlik mahorati, pedagogik texnologiyalar, jamoaviy hamkorlik, potentsial resurslar, zamonaviy usullar, ta'lim tizimi, raqobatbardoshlik, o'qitish metodologiyasi, ijtimoiy faoliyat..

ABSTRACT

Maqolada maktab boshqaruvida zamonaviy usullar, innovatsion faoliyat va rahbarlik san'ati muhokama qilinadi. Menejment jarayoni ta'riflanib, ta'lim muassasalarida resurslarni rejalashtirish, tashkil etish va boshqarish orqali belgilangan maqsadlarga erishishning ahamiyati ko'rib chiqiladi

Menejment nazariyasida "menejment" tushunchasi boshqaruv jarayonini tizimli ravishda amalga oshirish sifatida talqin etiladi — bu vaqt o'tishi bilan rejalashtirish, texnologik amaliyotlar, metodologik yondashuvlar va mexanizmlarni tatbiq etish orqali rivojlanadigan jarayonlar majmuasidir. Ushbu jarayonning asosiy maqsadi tashkilot yoki loyiha resurslarini optimal tarzda taqsimlash, rejalashtirish, rag'batlantirish va samarali nazorat qilish orqali belgilangan natijalarga erishishdir. Garchi menejment jarayoni dastlab rasmiy va murakkab ko'rinsa-da, uning mohiyati ancha oddiy: har qanday faoliyat, xususan jamoaviy ish, to'g'ri rejalashtirilishi kerak va buning natijasida minimal resurs sarflash orqali yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Loyiha tushunchasi esa muayyan mahsulot yoki xizmatni yaratishga qaratilgan vaqtinchalik va innovatsion tashabbusni anglatadi.

Zamonaviy maktab boshqaruvi faqatgina uning dolzarb muammolarini yechishni emas, balki uning kelajagini ilmiy asosda shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Ta'lim muassasasi rahbarining asosiy vazifasi – har bir o'quvchining shaxsiy qobiliyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim olish imkoniyatini yaratish, o'zini-o'zi rivojlantirish va ma'naviy o'sishiga sharoit yaratishdir. Bu jarayonlar ta'lim muassasasining samarali boshqaruv mexanizmlari va strategiyasiga bog'liq.

Bugungi kunda rahbarlik kasbi eng murakkab va ko'p qirrali kasblardan biridir. Rahbar shaxsdan marketing, moliya, zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalari hamda inson psixologiyasi bo'yicha keng bilimga ega bo'lishi talab etiladi. Menejmentning zamonaviy nazariyalaridan xabardor bo'lmagan rahbar ta'lim tizimida samarali natijalarga erisha olmasligi mumkin. Bugungi globallashtirish va raqobat muhitida ta'lim muassasasi faqat

innovatsion rivojlanish orqali o'z mavqeini saqlab qolishi mumkin. Menejment bu borada ta'lim tizimining dinamik va tizimli rivojlanishiga ko'maklashuvchi fundamental jarayon hisoblanadi.

Ta'lim muassasasini boshqarish – bu ta'lim muassasasining moddiy va intellektual resurslarini maqsadga muvofiq ravishda boshqarish va ular o'rtasida o'zaro muvozanatni ta'minlashdir. Ushbu jarayon turli boshqaruv usullari va strategik texnologiyalarni qo'llash orqali amalga oshirilishi mumkin. Faoliyat maqsadi esa nafaqat yakuniy natijani tasvirlaydi, balki unga erishish yo'llarining aniq belgilanishini ham o'zida ifoda eta oladi.

Shunday qilib, zamonaviy maktab boshqaruvi nafaqat mavjud muammolarni hal qilishni, balki yangi va ilmiy yondashuvlarni tatbiq etishni ham talab qiladi. Bugungi kunda "odamlar va jarayonlarni faqat ilmiy asoslangan boshqaruv orqali samarali boshqarish mumkin" nazariyasi keng qo'llaniladi. Ushbu nazariya XX asrning taniqli olimlari F. Teylor va A. Fayol tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, hozirgi kunga qadar o'zining dolzarbligini saqlab kelmoqda.

Agar boshqaruv jarayonlari strategik tarzda tashkil etilsa va har bir kichik jarayon innovatsion yangiliklar bilan boyitilsa, maktabni tizimli rivojlanishga olib kelishi mumkin. Bunda asosiy rol o'ynovchi tarkibiy qismlar sifatida quyidagilarni keltirib o'tish mumkin:

- maktabni strategik rivojlantirish jarayonini boshqarish;
- ta'limda ilg'or va innovatsion texnologiyalarni joriy etish;
- o'qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorligi;
- yangilangan ta'lim mazmuni va dasturlari;
- kengaytirilgan ta'lim tizimi;
- ta'lim jarayonining modernizatsiyalangan holda tashkil etilishi;
- qo'shimcha ta'lim xizmatlarini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish zarurligi aytiladi:

- innovatsion dasturlar va strategiyalarni ishlab chiqish;
- yangi mahsulot va xizmatlarni rivojlantirish va joriy etish;
- ta'lim jarayonini va boshqaruv tizimini modernizatsiyalash;
- innovatsion faoliyatni moliyaviy va moddiy resurslar bilan qo'llab-quvvatlash.

Innovatsion faoliyatni ta'minlashda malakali xodimlar roli

Zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish davrida asosiy o'zgarishlar ta'limning yangi mazmunini shakllantirish, bolalar va o'spirinlar uchun pedagogik texnologiyalar va metodikalar tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish sohalarida yuz bermoqda. Ta'limning yangi mazmuni yangi metodologiyalar, o'quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy shakllarini, shuningdek, ilmiy-uslubiy, moliyaviy, normativ-huquqiy qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Ushbu jarayonlar jamiyatda o'z o'rnini topishga intilgan bitiruvchining yangi modelini ishlab chiqish maqsadiga qaratilgan.

Ta'lim muassasasini boshqarish usullari

Maktabni boshqarish usullari ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv faoliyatining asosiy vositalaridir. Ushbu usullar o'quv jarayoni ishtirokchilariga — o'qituvchilarga, maktab xodimlariga, ota-onalarga va talabalariga maqsadli ta'sir ko'rsatish imkonini beradi. Zamonaviy menejment adabiyotlarida boshqaruv usullarining an'anaviy tasnifi (ma'muriy, iqtisodiy, tashkiliy, ijtimoiy, psixologik) bilan bir qatorda innovatsion boshqaruv usullari guruhi ham muhokama qilinmoqda. Bu innovatsion usullar, birinchi guruh usullarini istisno

etmasdan, aksincha, ularni o'zaro foydali tarzda to'ldirib, yanada samarali boshqaruvni ta'minlashga qaratilgan.

Tadqiqot usullari — ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganish, pedagog kadrlarni attestatsiyadan o'tkazish, ularning zamonaviy yutuqlarini taqqoslash, o'qituvchilar kengashlari yoki boshqa jamoaviy yig'ilishlar o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish.

Texnik va texnologik (axborot) usullar — boshqaruvda zamonaviy texnik usullar va qurilmalardan (kompyuterlar, televizorlar, radio, selektor tizimlari va boshqalar) faol foydalanish.

Muloqot usullari — munozaralar, suhbatlar, "aqliy hujumlar", modellashtirish, vaziyatlarni loyihalash, ijodiy loyihalarni himoya qilish va "davra suhbatlari".

Loyiha usuli — strategik yondashuv va rejalashtirish jarayonlarida ishtirok etish.

Refleksiv boshqaruv usuli — introspeksiya, o'z-o'zini baholash va o'z-o'zini hurmat qilish.

Dasturiy-maqсадli usul — ta'lim muassasasining maqsadlarini aniqlash va ularga erishish uchun dasturiy reja tuzish.

Iqtisodiy usullar ta'lim muassasasini boshqarishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, professional rahbarning "mahoratli qo'llarida" bu usullar ta'lim muassasasi va har bir xodim uchun qulay sharoitlar yaratishga yordam beradi. Iqtisodiy usullarni qo'llash, boshqa boshqaruv usullari bilan birgalikda, maktab boshqaruvi tizimining asosiy vazifalaridan birini — o'quv jarayonida barcha ishtirokchilar uchun qulay sharoitlar yaratishni muvaffaqiyatli hal qilish imkonini beradi. Bu esa o'qituvchilarning ish jarayonidan qoniqishlarini va talabalar o'z maktablarida ta'lim olishdan qoniqishlarini ta'minlaydi.

Ijtimoiy usullar (ijtimoiy tartibga solish, axloqiy rag'batlantirish) ta'lim muassasasini boshqarishda ham kam ahamiyatga ega emas. Ularni amalga oshirish orqali har bir jamoa a'zosi rahbarga zarur xatti-harakatlarni ko'rsatishi mumkin. Menejmentning maqsadi muvaffaqiyatga erishishdir va buni amalga oshirish uchun quyidagilar zarur hisoblanadi:

- Odamlarni birgalikdagi faoliyatga qodir qilish
- Ularning harakatlarida samaradorlikni ta'minlash
- O'ziga xos zaif tomonlarini bartaraf etish
- Jamoa a'zolarining o'z-o'zini rivojlantirish va kasbiy mahoratini oshirish ehtiyojlarini rag'batlantirish
- Ularning ehtiyojlarini qondirish uchun sharoit yaratish.

Shunday qilib, ta'limni boshqarishda xodimlarni boshqarish birinchi o'ringa chiqadi: avval — odam, keyin — u xizmat qiladigan ish. Muvaffaqiyatli boshqaruv esa shaxsga yo'naltirilgan, motivatsion, maqsadli va innovatsion samaradorlikni ta'minlaydigan boshqaruvdir.

Muvaffaqiyatli boshqaruv, jamoaning har bir a'zosining hissiy tuyg'ularini boshqalarning muvaffaqiyatsizliklariga nisbatan hamdardlik bilan bog'lashga, bir-biriga yordam berishga va umumiy maqsadlarga erishish uchun qiyin vazifalarni birgalikda hal qilishga undaydi. Buning uchun rahbar, jamoaning har bir a'zosining potensial resurslarini aniqlab, ularni yagona maqsadga erishish uchun samarali jamoaviy sa'y-harakatlar orqali birlashtirishga intilishi zarur. Muvaffaqiyatli boshqaruv, maktab jamoasining oddiy, tezkor va kichik vazifalarni hal qilishdan tortib, murakkab strategik maqsadlar va vazifalarni bajarishga qaratilgan maqsadli harakatlarini boshqarish jarayonidir. Boshqaruv bashoratisiz jamoani maqsad va vazifalarga

yo'naltirish, ularga muvaffaqiyatli erishish va hal qilishga undash qiyin. Maktabni boshqarishda muvaffaqiyat rahbar va xodimlarni ilhomlantiradi, yangi ishlarda ham ushbu muvaffaqiyatni takrorlash istagini shakllantiradi. Boshqa so'z bilan aytganda, muvaffaqiyatli boshqaruv — bu shaxslarning muvaffaqiyatlarini boshqarish san'atidir.

Buyuk nemis faylasufi Immanuel Kant, insonning eng murakkab ixtirosi sifatida boshqarish san'ati va tarbiyalash san'atini ta'kidlagani bejiz emas. Qadimgi donishmandlardan biri esa: "Odamlarni boshqarish san'ati barcha san'atlarning eng murakkabi va eng yuqori ko'rsatkichidir", deb aytgan. Ushbu falsafiy ta'limotlar nadaqar to'g'ri ekanligiga bugungi kunda ishonch hosil qilib bormoqdamiz

Adabiyotlar:

1. Lazarev B. C., Potashnik M. M. "Maktabni rivojlantirish dasturini qanday ishlab chiqish kerak". M.: Yangi maktab.
2. Lebedev O. "Ta'limni boshqarishni modernizatsiya qilish". Xalq ta'limi. – 2004. - №6.
3. Abdullayev, A. (2015). Ta'lim muassasalarida menejment va liderlik. Tashkent: Fan va texnologiya.
4. Sultonov, Sh. (2020). Zamonaviy maktab boshqaruvi: nazariyasi va amaliyoti. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.

INNOVATIVE
ACADEMY